

Міністерство освіти і науки України

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

І. Козубовська, З. Мигалина

**ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ-
МІГРАНТАМИ В США В КОНТЕКСТІ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ
ОСВІТИ**

(методичні рекомендації)

Ужгород - 2022

УДК 371.134 (73)

Рецензенти :

доктор педагогічних наук, професор Товканець Г.В.

кандидат педагогічних наук, професор Бартош О.П.

Затверджено на засіданні вченої ради факультету суспільних наук

(протокол № від 27. 04. 2022 р.)

Відповідальна за випуск :

кандидат педагогічних наук, доцент Ваколя З.М.

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. АНАЛІЗ СИСТЕМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ США НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ.....	5
РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ВЧИТЕЛЯ.....	19
ВИСНОВКИ.....	35
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	36

ВСТУП

Сьогодні в світі все більшого поширення набувають міграційні процеси. Мігранти є однією з найбільш проблемних категорій населення. Особливо значні проблеми спостерігаються у дітей-мігрантів, з якими необхідно проводити спеціальну соціально-педагогічну роботу. В цих умовах необхідні системні зміни педагогічної освіти, які характеризуються полікультурною спрямованістю педагогічної освіти, орієнтованої на підготовку педагогів: (реалізація цінностей полікультурного суспільства у професійній педагогічній діяльності, що дозволяє забезпечувати рівні можливості для одержання освіти дітьми різних расових, етнічних і соціальних груп; проектування змісту освіти шляхом включення фактів, що ілюструють внесок етнічних груп у світову історію; збільшення навчального часу для вивчення культури етнічних груп; побудова програм нових навчальних дисциплін на змістовій інформації про культурні особливості етнічних груп; організація соціально активних дій у контексті демократичного перетворення суспільства).

Значний досвід в організації роботи з дітьми-мігрантами є в США. Загальні питання освіти США і підготовки фахівців розглядаються в працях багатьох вітчизняних учених : Н.Бідюк (освіта дорослих), М.Братко (вища освіта), І.Зварич (оцінювання знань студентів), О.Магдюк (підготовка шкільних консультантів), О.Мартинюк (підготовка магістрів), Т.Олендр (моніторинг якості вищої освіти), О.Садовець (професійне становлення вчителя), О.Романовський (системи освіти США), Л.Черній (компетентнісний підхід у професійній підготовці вчителів) та інші. Окремі аспекти полікультурної освіти висвітлені в працях І.Бахова, О.Гуренко, В.Кузьменко, О.Орловської, О.Пришляк, Л.Сідун, Н.Якси та ін., проте питання навчально-виховної роботи з дітьми-мігрантами і підготовки полікультурного вчителя вивчені недостатньо. Водночас, ці питання детально досліджуються американськими вченими (Дж.Бенкс, К.Беннет, К.Грант, С.Ніето, В.Паркер, К.Сліттер та ін.). Результати їх досліджень узагальнено у методичних рекомендаціях.

РОЗДІЛ I. АНАЛІЗ СИСТЕМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ США НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ

Система освіти США є в значній мірі децентралізованою й побудована за регіональним принципом. Регіональний принцип побудови й функціонування освітньої системи США випливає з конституції країни, прийнятої в 1787 р. Десята правка до конституції передбачає, що «повноваження, не надані справжньою Конституцією Сполучених Штатів і користування якими не заборонене окремим штатом, залишаються за штатами або за народом». Виходячи із цього правового положення, кожний штат має право організувати систему освіти на свій розсуд за умови, що конституційні гарантії прав і привілеїв громадян США забезпечуються повною мірою. При цьому штат відповідає за функціонування системи.

Регіональний підхід американців до освіти, якого вони дотримувалися протягом усієї своєї історії і продовжують робити це сьогодні, забезпечив виняткову диверсифікованість і гнучкість освітньої системи, її швидку адаптацію до потреб суспільства, які швидко змінюються.

Законодавчі акти різних штатів, що стосуються створення вищих навчальних закладів і їх навчальних програм, значно відрізняються але, незважаючи на це, організаційна структура систем вищої освіти штатів багато в чому подібна. Це пояснюється загальними вимогами економічних структур до освітнього рівня й кваліфікації фахівців, а також вимогами органів акредитації і сертифікації, а також різними правилами, що регулюють фінансування вищої освіти з бюджетів федерального уряду штатів. Характерним для всіх штатів є делегування значної частки відповідальності за стан вищої освіти місцевим органам управління.

Наслідком децентралізації в галузі освіти взагалі, і педагогічної освіти зокрема, є величезна різноманітність освітніх установ, навчальних планів, кількості аудиторних годин, програм окремих предметів. Зміст дисципліни визначається на рівні факультету або відділення і є компетенцією конкретного викладача тієї або іншої кафедри.

У структурі педагогічної освіти США виділяються вищі навчальні заклади різних рівнів: університети (4-5 років навчання), педагогічні коледжі (4-5 років навчання), коледжі вільних мистецтв (Liberal Arts) або гуманітарні коледжі (4 роки навчання). Є державні і приватні заклади педагогічної освіти. Серед найбільш відомих університетів, які забезпечують підготовку педагогічних кадрів, можна назвати Болл університет (штат Індіана), Північний Іллінойський університет (штат Іллінойс), Мічиганський університет (штат Мічиган), університет у Філадельфії (штат Пенсільванія). Основна частина майбутніх учителів навчаються 4 роки (близько 70%). [1 – 3].

Підготовка педагога в будь-якому виші включає сферу загальної освіти, предметну спеціалізацію і курс професійно-педагогічних знань. Однак зміст навчальних планів і програм окремих предметів, а також послідовність їх вивчення значно відрізняються в різних штатах.

У системі вищої освіти США головною цінністю є людина як джерело всіх соціальних трансформацій, що узгодиться із кредо американської ліберальної ідеології, яка покладена в основу державного університету США й менталітету переважної більшості американців. Ось чому тенденція до гуманізації освіти, яка відчувається в навчальних планах американських вищих навчальних закладів, не викликає здивування й критики (ні зовнішньої — з боку суспільства й споживачів освітніх послуг, ні внутрішньої — з боку університетських комітетів, відповідальних за зміст навчального плану — (curriculum).

Гуманітарна орієнтація вищої освіти в США є досить усталеною. Найбільш старі університети, такі як Гарвард, Йель, Принстон, Колумбійський університет, університет Пенсільванії були об'єднані в Американську лігу університетів в XIX ст. Ще раніше ці університети почали розвиватися як релігійні школи, які готували дипломованих священиків, що визначало їхній навчальний план з орієнтацією на вивчення гуманітарних предметів. Ці коледжі (університети) поступово набували світського характеру і одержали назву ліберальних коледжів (liberal colleges), у яких традиційно збереглося домінування загальної гуманітарної освіти. Модель освіти в названих вище коледжах стала певним орієнтиром для інших установ вищої освіти.

У сучасному американському суспільстві, незважаючи на те, що одержав широке поширення прагматизм, продовжують вважати, що концепція ліберальної освіти (від англ. *liberal* - вільний), на якій ґрунтується освітня модель багатьох американських коледжів і університетів, є цінністю і для ХХІ століття. Поняття «ліберальний» притаманне такій освіті, яка робить розум вільним, готує студентів бути креативними. Ліберальна освіта, щоб бути дійсно стимулом для розвитку вільного інтелекту, орієнтує на вивчення широкого спектру предметів, включаючи гуманітарні, соціальні й природничі науки, які безпосередньо можуть бути не пов'язані з майбутньою професією. При цьому ліберальна освіта спрямована на розвиток аналітичних, комунікативних здібностей, вона формує громадянську відповідальність, тобто властивості особистості, які будуть затребувані в процесі її взаємодії з соціальним середовищем.

До цілей ліберальної освіти відносять формування в студентів відповідальності за власні дії, за збереження й підтримку громадянських цінностей. Вважається, що громадянські якості, почуття громадянської відповідальності лежать в основі американської демократії, саме існування якої залежить від раціональної поведінки громадян. Якісна ліберальна освіта дозволяє підготувати студентів до активної участі в приватних і державних секторах життя американського суспільства. В умовах полікультурного суспільства у США ліберальна освіта виступає фактором розвитку толерантності, визнання різноманітності, що існує в суспільстві, служить стимулом дій, що сприяють забезпеченню балансу національних, етнічних, релігійних, політичних, освітніх і духовних інтересів його громадян. [4-5]

На думку представників Асоціації американських коледжів і університетів, ліберальна освіта формує освічене громадянство країни (*educated citizenry*), здатне вступати в продуктивну комунікацію з різними складовими частинами глобального співтовариства. Вона розширює інтелектуальний і культурний обрій студентів, роблячи їх гнучкими й чутливими до всього нового, що проявляється в диверсифікованості суспільства. Вона готує до того, щоб бути гідними громадянами своєї країни, до виконання відповідальної і значимої роботи, до успішної побудови своєї кар'єри. І, якщо раніше ліберальну

освіту одержувала тільки політична й економічна еліта країни, то зараз ліберальна освіта відкрита та для кожного американця.

Вимога сучасної школи знати вікові й особистісні особливості дітей приводить до розуміння, що вчитель не може успішно працювати без солідної психологічної підготовки. Тому традиційні дисципліни загальної, вікової, соціальної психології посідають чільне місце у підготовці педагогічних кадрів в США. Вони доповнюються значною кількістю курсів, що враховують специфіку вчительської діяльності: психодіагностикою, конфліктологією, формуванням позитивної «Я-Концепції», психологією спілкування, розвитком емпатії, поведінковими стереотипами в класі і т.д.

Педагогічний цикл представлений курсами, що дають майбутньому вчителю знання про різноманітність психотипів тих, кого навчають, і які необхідно враховувати в навчанні й вихованні: способи виявлення й навчання дітей групи ризику; особливості навчання обдарованих дітей; полікультурний підхід в освіті; інформація про дітей національних меншин і етнічних груп у класі і т.д. Робиться також акцент на соціальних проблемах освіти, таких як взаємини школи й суспільства; освіти й демократії; проблеми, пов'язані із соціальною нерівністю в освіті; необхідність взаємозв'язку громади, батьків і школи; бізнес і освіта; засоби масової інформації й освіти та ін.

В університетах існує 3 типи організації підготовки вчителів, що визначається самою структурою університету.

1) Усі зараховані абітурієнти, незважаючи на їх майбутню спеціалізацію, проходять загальноосвітню підготовку протягом 2-х перших років навчання. Ті студенти, які вирішили стати вчителями, після завершення двох років навчання, переходять у педагогічний коледж або відділення при цьому ж університеті, у якому вчать 3-й і 4-й роки.

2) Студенти, які з самого початку обирають професію вчителя, навчаються безпосередньо в педагогічній школі або коледжі при університеті, що користується повною автономністю й відповідають за всі види підготовки майбутніх учителів.

3) Існують університети, які здійснюють підготовку вчителів за п'ятирічною програмою. У цьому випадку всі студенти вивчають цикл

загальноосвітніх дисциплін і наукової спеціалізації в університетському коледжі й одержують диплом бакалавра наук або мистецтв, після чого бажаючи стати вчителями переходять в однорічну педагогічну школу для отримання власне професійної педагогічної підготовки. Студенти в цьому випадку одержують так званий «пост-бакалаврський сертифікат» і тимчасове вчительське посвідчення.

У педагогічних коледжах передбачається професійно-педагогічна й загальноосвітня підготовка, предметна спеціалізація протягом усього терміну навчання. В останньому семестрі звертається значна увага на вивчення елективних (вибіркових) курсів.

Для гуманітарних коледжів, де навчаються не тільки майбутні вчителі, але й інші фахівці, характерна інша система підготовки вчителів. Два перші роки вони разом з усіма іншими студентами одержують загальноосвітню підготовку. Невелика частина другого й майже весь третій рік відбувається предметна спеціалізація, а частина третього й увесь четвертий рік зайняті педагогічною підготовкою й вивченням курсів за вибором.

Аналіз публікацій, присвячених проблемі професійної підготовки педагогічних кадрів в США, дає можливість дійти висновку, що існує кілька підходів забезпечення професійної підготовки [6-8]. Серед них особливої уваги заслуговують два підходи, що значно відрізняються один від іншого.

При першому підході спостерігається «розосередження» професійної підготовки по всіх роках навчання. Така організація характерна для педагогічних коледжів і педагогічних шкіл або відділень університетів. У цьому випадку теоретичне навчання й практична підготовка майбутнього вчителя здійснюються паралельно, студенти поступово долучаються до обраної спеціальності. Освоєння освітньої програми передуює, (виступає базою) для оволодіння професійними педагогічними дисциплінами. Починаючи з першого курсу, студенти щотижня відвідують школу (причому не менш одного семестру в рік). Спочатку вони знайомляться із правилами шкільного розпорядку, спостерігають за учнями, здобувають уміння аналізувати шкільну дійсність за допомогою певних дослідницьких процедур, вивчають обов'язки вчителя. У наступні роки, регулярно відвідуючи школу (не менш одного семестру в рік),

студенти здобувають необхідні професійні вміння, спостерігаючи за роботою вчителя, вивчаючи й аналізуючи її. На останньому курсі вони включаються в самостійну роботу з учнями (причому ця практика стажування може бути сконцентрована в 3-4 місяці або тривати протягом усього навчального року). Прихильники такої організації навчання керуються прагненням подолати розрив між теоретичною і практичною підготовкою студентів.

Другий підхід передбачає концентрацію професійної підготовки на останньому році навчання. Ця модель більш поширена і використовується в багатьох університетах і гуманітарних коледжах. Однорічний курс професійної підготовки розрахований на осіб, які вже мають спеціальне вищу освіту. Концентрація професійної підготовки на одному році навчання має певні переваги: при організації досить тривалої педагогічної практики (не менш 15 тижнів) студенти мають можливість не тільки намітити, але й певною мірою розв'язати комплекс практичних і виховних завдань. Цілями практики стажування, проведеної протягом усього останнього навчального року, є доведення до високого рівня розвитку професійних умінь, необхідних для самостійної роботи в школі, і закріплення теоретичних знань, отриманих на попередніх курсах. Ця практика передбачає спостереження за ходом навчального процесу в школі, його аналіз, самостійну роботу практикантів з учнями, а також участь практикантів у спеціальних семінарах, які регулярно проводяться викладачами коледжу й передбачають удосконалення професійних умінь майбутніх учителів, обговорення й подолання труднощів, що виникають у їхній самостійній діяльності. Прихильники цього підходу вважають, що така побудова системи освіти забезпечує досягнення більш високого рівня загальнокультурної підготовки й створює умови для більш широкого вибору майбутньої професії, причому цей вибір відбувається в більш зрілому віці, коли здійснюється абсолютно усвідомлено.

Система вищої освіти США може бути визначена як модульна, тобто, базується на окремих відрізках навчального часу (від 1 року до 6 і більш років), причому кожний із цих періодів закінчується (або може закінчуватися) присвоєнням професійної кваліфікації відповідного рівня.

Багаторівнева педагогічна підготовка багато в чому була обумовлена тим, що традиційно вчителів у США готували, орієнтуючись не на предмет викладання, а більше на вікову групу, з якою їм треба буде працювати. Наявність ступеня бакалавра дозволяла викладати в початковій і середній школі й вести там основні предмети (англійська мова й література, математика, природні й соціальні науки), а ступінь магістра давав можливість навчати старших школярів (10-12 класи) одному або двом суміжним предметам.

Донедавна ступінь бакалавра був мінімальним ступенем, що дає право працювати вчителем в елементарній або середній школі. Для його одержання необхідні 4 роки навчання у вищому навчальному закладі (не менше 120 залікових одиниць у семестр). Залікова одиниця (credit) – це кількість академічних годин аудиторних занять у тиждень. Однак в 1996 р. вийшла рекомендація Національної комісії з питань навчання, згідно з якою необхідна більш серйозна академічна підготовка майбутніх учителів. З того часу мінімальним ступенем для одержання постійної ліцензії став ступінь магістра. Бакалаври одержують тимчасове посвідчення, що діє протягом 3-5 років, яке потрібно регулярно оновлювати до одержання ступеня магістра. При прийомі на роботу перевагу одержують ті, хто має ступінь магістра. У результаті цієї політики зростає число вчителів з університетською освітою тривалістю 5 років.

Практично у всіх провідних коледжах і університетах є програми підготовки вчителів початкової й середньої школи на рівні магістра. Студенти, що обирають ці програми, повинні мати ступінь бакалавра. Крім того, вищі навчальні заклади висувають додаткові вимоги: певна кількість академічних годин по перерахованих дисциплінах і певний середній бал; досвід роботи з дітьми; рекомендації від учителів-практиків або інших осіб, які із професійної точки зору могли б оцінити діяльність студента по роботі з дітьми; співбесіда і т.д. (залежно від вишу).

Навчання триває 12-18 місяців, протягом яких звичайно 20 тижнів приділяється теоретичній професійно-педагогічній підготовці й 10 тижнів (300 годин) — педпрактиці. Крім того, студенти ведуть науково-дослідну роботу. Вивчається близько 10 основних курсів з педагогіки, методики й психології, а

також 2-3 поглиблених курси, що стосуються предметної спеціалізації (на вибір). Слід відзначити, що основний зміст цих курсів близький до змісту підготовки бакалаврів, різниця полягає в рівні, на якому вони вивчаються — тут потрібна більша аналітична й дослідницька робота, критичне осмислення проблем.

Характерною рисою багаторівневої системи підготовки фахівців у США є широкий вибір освітніх послуг, які надаються студентам, як у плані рівня освіти, так і її змісту. В американських вищих навчальних закладах студент має право сам вибирати черговість вивчення предметів, а в більшості випадків і викладача, студентам надається можливість вибору елективних курсів, спрямованих на більш повне задоволення освітніх потреб студентів, більш глибокий і всебічний розвиток особистості. Значну науково-методичну роль відіграє інститут кураторів. У величезній різноманітності вибіркового предметів куратор (advisor) допомагає студентові зорієнтуватися, спроектувати власну освітню траєкторію, рекомендує черговість вивчення дисциплін і необхідний їхній набір.

Свобода вибору — один з важливих аспектів навчання в США. Студентам дозволяється вибирати з величезної різноманітності курсів, не зв'язаних з їхньою спеціальністю. Студенти зазвичай обирають спеціалізацію не під час першого семестру й навіть не першого курсу, а під час другого року навчання, для того, щоб студент мав можливість познайомитися з різними курсами й вирішити, які з них його найбільше цікавлять. У результаті студентам американських вишів надається більша свобода в навчанні, не обмежена кількістю обов'язкових предметів. При цьому американські викладачі часто висловлюють думку про те, що надмірне захоплення елективними курсами іноді приводить до певних прогалин в освіті студентів. Зміст багатьох гуманітарних курсів представляє собою незв'язані, фрагментарні, вузькі теми й не забезпечує досить глибоких знань .

Якості, якими повинні володіти випускники педагогічних вищих навчальних закладів, визначаються кожним коледжем і університетом, деякими державними документами. Однак можна виділити низку загальних рис, що

відображають, насамперед, вимогами суспільства до вчителя. Аналіз відповідних джерел [9-11] свідчить, що найбільш поширеними є такі :

- глибоке знання предмета спеціалізації;
- знання про процес становлення і розвитку особистості школяра (вікових і психологічних особливостей учнів, усіх провідних факторів розвитку особистості й розуміння їх взаємозв'язки);
- уміння обрати адекватні методи навчання;
- застосування індивідуального підходу в навчанні (розуміння сутності індивідуально-орієнтованого навчання, навички вербального й невербального спілкування, володіння педагогічною етикою й тактом);
- уміння вирішувати педагогічні проблеми (збір інформації, її аналіз і інтерпретація, складання стратегії роботи, прийняття оперативних розв'язків);
- уміння формувати й підтримувати мотивацію учнів, створювати сприятливий психологічний клімат у класі й школі;
- володіти різними методами контролю й оцінки діяльності школярів з урахуванням їх індивідуальних особливостей;
- уміння формувати критичне мислення учнів;
- володіння навичками самоаналізу й самооцінки;
- уміння спілкуватися з учнями, батьками й колегами;
- розуміння відповідальності вчителя в суспільстві, його просвітницької ролі і готовність прийняти її;
- розуміння проблем освіти і її ролі в житті.

Успішне закінчення вищого навчального закладу й отримання академічного ступеня не дає ще права викладати в школі. Для цього необхідна вчительська ліцензія або тимчасове вчительське посвідчення. По суті, навіть саме поняття «педагогічна підготовка у ЗВО» визначається як готовність студентів до виконання вимог комісій з видачі вчительських ліцензій, тобто до успішної здачі іспитів на право викладання.

Кожний штат є головною інстанцією при визначенні своїх власних критеріїв оцінки рівня підготовки вчителів, тому існує величезна різноманітність у вчительських ліцензіях і посвідченнях у всій країні, що до

певної мри перешкоджає пересуванню вчителів з одного штату в інший і веде до нерівності в якості професійної компетентності.

Національна рада з акредитації освіти (National Council for Accreditation of Teacher Education - NCFTE) акредитувала близько 500 програм підготовки вчителів по всій території США. Програми педагогічної освіти включають курси з використання комп'ютерів, нових інформаційних технологій в освітньому процесі. Останнє стало обов'язковою умовою акредитації педагогічних програм.

У багатьох штатах діють школи «професійного розвитку». Ці школи створені на паритетних засадах загальноосвітніми школами з однієї сторони й університетами й коледжами з іншої. Школи професійного розвитку пропонують 1-річну педагогічну практику під керівництвом досвідчених педагогів, що надалі враховується при одержанні ліцензії вчителя.

Усі штати країни вимагають обов'язкового ліцензування для вчителів державних шкіл. Ліцензії видаються вихователям дошкільних установ, учителям початкових, середніх і старших класів. Вимоги для отримання постійної ліцензії встановлюються кожним штатом. Однак усі штати вимагають наявності ступеня бакалавра й завершення схваленої програми вчительської підготовки, а також педагогічної практики, проведеної під керівництвом досвідчених викладачів.

У цей час намітилася тенденція введення стандартів ліцензування вчителів, що передбачає здачу професійного іспиту й одержання тимчасової ліцензії. Оцінка педагогічної діяльності проводиться після закінчення 1-2 років роботи як учителя. За результатами практичної діяльності виносяться рішення про видачу постійної ліцензії.

Останнім часом Національна рада з професійних педагогічних стандартів (Nation Board for Professional Teaching Standards - NBPTS) упровадила добровільну сертифікацію вчителів. Щоб одержати національний сертифікат, учителі повинні продемонструвати свою професійну придатність на заняттях у школі і скласти письмовий іспит, що дозволяє визначити рівень педагогічних знань. Усі штати країни визнають національний сертифікат і надають їхнім власникам певні пільги. Більше того, багато штатів надають можливість

роботи в школі сертифікованим учителям, що одержали ліцензію в іншому штаті [12-14].

Процедури одержання ліцензій і посвідчень учителів теж різні в кожному штаті. Насамперед, це тестування. Перевіряється рівень загальноосвітньої, предметної й професійно-педагогічної підготовки. Зауважимо, що в 1977 р. тільки один штат (Північна Кароліна) мав програму тестування професійної компетентності вчителів. Тепер усі штати застосовують ту або іншу форму тестування. Основне завдання – прагнення відновити довіру суспільства до підготовки вчителів і показати студентам, що педагогічна професія вимагає серйозних академічних знань [15].

Зміст тестів залишається темою інтенсивних дебатів. Немає тестів, визнаних у масштабах усієї країни, тому штати вдаються до допомоги комерційних організацій, або розробляють тести самі. Але в цілому вони відображають основні знання, уміння й навички в сфері педагогіки, хоча жоден з них безпосередньо не перевіряє здатність начати. Близько половини штатів розробляють програми, що включають засоби спостереження (відеофрагменти уроків), а також моделювання різних педагогічних ситуацій.

Об'єктом найбільш активних дискусій є рівень підготовленості, досягнення якого може вважатися заліковим. Більшість науковців схильні вважати, що тести занадто прості, і штати встановлюють залікову планку досить низько. Проте певний відсоток кандидатів на вчительські посади не може успішно пройти ці тести, особливо це стосується представники расових і етнічних меншостей.

Важливим кроком є створення Національного комітету зі стандартів професійного навчання. 26 штатів, включаючи Нью-Йорк, Іллінойс, Мічиган і ін., уклали угоду про «валідність» учительських посвідчень. І все ж основне завдання щодо розробки системи загальних стандартів ще не виконано повністю.

З актуалізацією проблеми безперервної освіти й підвищення її якості посилилася державно-суспільна діяльність, спрямована на вдосконалення системи *післядипломної безперервної освіти педагогічних кадрів*. У післядипломній освіті значна роль відводиться університетам, які організують

курси для вчителів різної тривалості й змісту як для одержання ступеня, так і без його присудження. Департаменти освіти мають центри педагогічної служби, при яких відкриваються різноманітні курси підвищення кваліфікації вчителів, переважно безкоштовні, що, безперечно, є позитивом. Великий внесок у функціонування післядипломної освіти вносять громадські професійні організації, які зазвичай влаштовують літні семінари, конференції, творчі майстерні з актуальних проблем освіти. Є також велика кількість приватних фірм і корпорацій, що широко рекламують і проводять власні курси й семінари для вчителів з актуальних педагогічних проблем.

Значна увага на державному рівні приділяється стимулюванню *самоосвіти вчителів*. Заохочується доручення учителів різними способами й у різних формах до проведення досліджень, пошуку відповідей на актуальні проблеми сучасної освіти. На регіональному й національному рівнях організують конкурси кращих досліджень учителів. Для цих цілей учителям виділяють кошти для проведення дослідницької роботи, вони направляються для участі в наукових конференціях, у зарубіжні відрядження для вивчення досвіду викладання в школі у різних країнах. Заохочується відкриття авторських шкіл. Всі ці заходи вважаємо вартими уваги в процесі вдосконалення підготовки педагогічних кадрів в Україні.

Підвищення кваліфікації працюючих учителів також здійснюється через магістерські програми, у які включені курси й модулі з найбільш актуальних питань педагогіки, психології і методики викладання. Викладачі вищих навчальних закладів, які тісно співпрацюють зі школами й заохочують вчителів до продовження освіти, розробляють різні програми, які сприяють підвищенню кваліфікації вчителів, в тому числі й програми, що орієнтують на ефективну взаємодію в поліетнічному класі.

Аналізуючи зарубіжний досвід підготовки педагогічних кадрів, варто відзначити, що в американській системі освіти існує поняття «учитель першого року», що підкреслює особливість і значимість цього періоду професійної кар'єри. Для забезпечення адаптації учителів-початківців створений інститут наставництва: досвідчені вчителі допомагають молодим колегам подолати труднощі входження в професію. У якості інструкторів можуть виступати як

досвідчені вчителі, так і викладачі коледжів або університетів. Наставництво має на увазі спеціальну програму, що включає відвідування уроків молодого вчителя, обговорення відеозапису уроків, проведення інтерв'ю й опитувань учнів і їх батьків. Головна функція наставника – допомогти вчителю, який тільки розпочинає педагогічну діяльність, адекватно оцінювати свої дії, удосконалювати методи викладання, розробляти інструкції й завдання для учнів. Показова в цьому контексті монографія А. Дреер «Викладання в середній школі США»), в якій аналізуються типові помилки учителів-початківців, особисті якості вчителя, умови навчання в класі, дисципліну в класі, загальні методичні підходи, оцінювання знань учнів, найбільш складні ситуації у взаєминах з учнями і батьками і т.д. Грунтуючись на прагматичному підході, дана робота містить практичні рекомендації, узагальнюючи як позитивний, так і невдалий досвід молодих учителів, моделюючи різноманітні ситуації в класі і школі. Такий підхід дозволяє суттєво підвищувати кваліфікацію педагогів, інтегруючись у їхню практику, допомагає знайти відповідь на питання, які найбільше хвилюють їх.

У процесі підготовки педагогічних кадрів в США використовуються різні методи і технології (індивідуалізоване навчання, модульне навчання, консультування, коопероване навчання, групове навчання, аналіз ситуацій, мікрорекладання, метод викладання командою, метод проєктів, ігрові методи навчання й ін.), спрямовані на повне засвоєння студентами знань на основі особистісного досвіду, організацію процесу навчання як серії дослідницьких дій, у ході яких студент сам здобуває знання, а з ними й уміння самостійно працювати, акцент при цьому робиться на формування у студентів пізнавальних структур у контексті пошукової діяльності, творчої активності, навичок самопізнання й міжособистісного спілкування, гуманістичних поглядів особистості як основних. Використання сучасних технологій і методів підготовки майбутніх учителів вимагає від викладача створення активного навчального середовища, зміни своїх функцій (від інформатора до консультанта, фасилітатора).

В умовах реалізації цінностей полікультурної освіти мова йде про створення полікультурного освітнього середовища, насиченого активними

методами полікультурного навчання й виховання, що передбачає проведення диспутів, індивідуальних бесід, «круглих столів», використання невербальних методик, організацію дистанційного навчання, освоєння сучасних методик комунікації з використанням телебачення, Інтернету, організацію дозвілля. суспільно й соціально корисної діяльності студентів.

Основними напрямками вдосконалювання технологій професійно-педагогічної підготовки вчителів у США є:

- гуманізація процесу розвитку технологій підготовки, що полягає в орієнтації на розвиток особистості студента при їхньому виборі й використанні;
- індивідуалізація й диференціація процесу розвитку технологій, їх орієнтація на конкретні освітні потреби й мету студентів, які враховують їхній досвід, інтереси, рівень підготовки, психофізичні й когнітивні особливості;
- широке використання модульної організації навчання й різних її модифікацій, що дає можливість гнучкого й оперативного реагування на потреби особистості, школи й суспільства;
- посилення самостійної роботи студентів, її методичне й організаційне забезпечення;
- інтенсифікація контактів і різноманітність форм взаємодії між викладачами й студентами, а також між самими студентами;
- широке використання й інтеграція в процесі підготовки сучасних технологій і методів, орієнтованих на особистісно діяльнісну освіту і активне використання результатів наукових досліджень.

РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ВЧИТЕЛЯ

Підготовка педагогічних кадрів до роботи з дітьми-мігрантами в США здійснюється в контексті полікультурної освіти.

Полікультурна освіта «визнається частиною цілісної освіти і визначається як джерело прогресу вищої школи» [16, с.43].

Полікультурна освіта передбачає виховання майбутнього фахівця в дусі поваги до цінностей власної культури, а також визнання і толерантного ставлення до культури інших народів.

Аналіз американської наукової літератури (Дж.Бенкс, К.Беннет, С.Ніето та ін.) дає можливість визначити основні характеристики сучасного фахівця, який живе і працює в полікультурному соціумі:

- розуміння необхідності співіснування різних культур як основи збереження життя на планеті;
- цілісна уява про полікультурну картину світу, міжнародні відносини;
- прийняття різних культур як рівноцінних, рівнозначних і рівноправних;
- прагнення до пізнання різних культур, виявлення їх своєрідності;
- прояв доброзичливості й тактовності у взаєминах із представниками різних культур;
- наявність умінь і навичок взаємодії в полікультурному середовищі.

Отже, мета полікультурної освіти у вищій школі – підготовка полікультурного фахівця, формування готовності майбутніх фахівців до ефективної професійної і особистої взаємодії у багатокультурному суспільстві.

Успішне формування готовності до міжкультурної взаємодії майбутніх фахівців можливе при розв'язку наступних конкретних завдань:

- 1) забезпечити студентів необхідними знаннями про різні культури;
- 2) сформувати ціннісне ставлення до особливостей різних культур та їх представників;
- 3) виробити і розвивати вміння й навички взаємодії в полікультурному середовищі.

Домінуючими *принципами* при цьому є:

- принцип толерантності;

- принцип діалогу культур;
- врахування індивідуальних особливостей студентів;
- взаємодія учасників освітнього процесу у навчальному закладі;
- цілеспрямованість педагогічної діяльності.

Коротко охарактеризуємо вищезгадані принципи.

Принцип толерантності має на увазі терпиме ставлення до людей інших національностей, рас, статі, сексуальної орієнтації, віку, мови, релігії, політичних поглядів, соціального походження, стану здоров'я (люди з обмеженими можливостями) та ін.

Принцип діалогу культур полягає у взаємопроникненні, взаємозбагаченні різних культур. При цьому спілкування їх представників носить характер взаємного обміну цінностями кожної з культур на основі взаєморозуміння й згоди.

Принцип врахування вікових, індивідуальних особливостей студентів передбачає вдосконалення змісту освіти, добір форм організації навчальної діяльності, адекватних рівню розвитку, схильностей і потреб студентів для більш глибокого оволодіння знаннями про взаємодію у полікультурному середовищі, утвердження ціннісного ставлення до особливостей різних культур, а також формування вмінь і навичок спілкування з їхніми представниками.

Принцип взаємодії учасників освітнього процесу у вищому навчальному закладі передбачає розвиток ініціативи і самостійності студентів, делегування їм певних повноважень. В основі цього принципу - визначення загальних цілей педагогів і студентів, організація їх спільної діяльності на основі взаєморозуміння й взаємодопомоги.

І, нарешті, принцип цілеспрямованості в педагогічній діяльності передбачає усвідомлення педагогами і студентами значення мети навчання спілкуванню і взаємодії в полікультурному середовищі, прийняття для себе її змісту, бачення шляхів її досягнення.

Полікультурна підготовка фахівців в американській вищій школі забезпечується у всіх закладах вищої освіти і стосується всіх без винятку спеціальностей. Проте більша увага, безперечно, надається полікультурній підготовці студентів гуманітарних спеціальностей, майбутнім фахівцям, які безпосередньо будуть працювати з людьми в полікультурному середовищі, наприклад, вчителі, соціальні працівники, та ін. Крім того, враховуються

особливості конкретного штату. У штатах, де населення представлено особливо різноманітним етнічним складом, програми підготовки мають більш глибоку полікультурну спрямованість [17,с.39-45]. В багатьох дослідженнях підкреслюється важливість підготовки педагогічних кадрів з представників етнічних меншин, оскільки в школах їх дуже мало [18; 19].

Зміст полікультурної підготовки майбутніх фахівців визначається спеціальними державними стандартами.

Навчальні плани і програми розробляються на основі існуючих державних стандартів самостійно кожним вищим навчальним закладом. Зауважимо, що, на відміну від України, в розробці навчальних планів зазвичай беруть активну участь і студенти. Значна частина їх слухних зауважень і побажань враховуються. Вони мають право голосу в обговоренні і затвердженні навчальних планів.

Аналіз програм підготовки педагогічних кадрів свідчить про наявність в них загальних і спеціальних курсів, які сприяють полікультурній підготовці майбутніх фахівців.

Американська Рада за стандартами вищої освіти (GAS) ще в 1990-х роках розробила документи, згідно з якими освітні програми повинні виховувати у студентів здатність ефективно вирішувати міжнаціональні конфлікти. GAS пропонує знижувати у вищих навчальних закладах гостроту суперечностей в дусі поваги етнічного плюралізму. Дуже важливо, щоб сьогоdnішні студенти вчилися ефективно сприймати різні ідеї, цінності, культури – тобто змінювати світ, у якому домінують чвари і міжнаціональна ворожнеча. Автори стандартів закликають керівництво вищих навчальних закладів усвідомити зростаюче різноманіття суспільства, важливість виховання толерантного ставлення до ідей плюралізму заради суспільного блага.

Стандарти Національної Ради з акредитації педагогічної освіти (National Council for Accreditation of Teacher Education) вимагають, щоб полікультурне навчання було інтегральною частиною підготовки фахівців. В одному з розділів сформульовано такі вимоги: урахування расової, етнічної різноманітності студентів і викладачів, наявності різних мовних і

релігійних груп; відображення культурного різноманіття в навчальних планах, у діях професорсько-викладацького складу; створення в навчальних закладах атмосфери взаєморозуміння, підтримки всіх етнічних груп, які представлені в навчальному закладі.

В США існують різні програми полікультурної підготовки вчителів: загальноосвітні програми з полікультурним нахилом; програми спеціальної підготовки до роботи в полікультурному класі; білінгвальні програми .

Зауважимо, що сертифікований учитель повинен обов'язково пройти полікультурну підготовку, що відображено у відповідних документах, які підтверджують рівень його освіти .

Загальноосвітні програми зазвичай включають курси: «Вступ до психології», «Вступ до педагогіки», «Педагогічна психологія», «Розвиток навчання», «Партнерство школи і сім'ї», «Методи навчання суспільним наукам». Всі вони мають полікультурну спрямованість. Головним в цьому плані є курс «Основи полікультурної освіти».

Програми спеціальної підготовки, крім професійно-педагогічних курсів, включають додаткові курси, спрямовані на поглиблення полікультурної підготовки вчителя: «Навчання молоді корінних американців», «Навчання афроамериканців та вивчення їх культури». «Мультиетнічне навчання: методи, зміст, матеріали», «Мультиетнічні навчальні програми», «Навчальні стратегії для навчання учнів з нацменшин», «Навчання молоді з етнічних меншин», «Шкільні реформи і полікультурна освіта» та ін.

Білінгвальні програми спрямовані на розвиток навичок спілкування двома мовами як учителів, так і учнів. Цьому сприяють курси «Читання англійською як другою мовою», «Проблеми при вивченні другої мови», «Семінар з білінгвальної освіти», «Навчання білінгвально-бікультурних студентів» та ін.

Особливо багато курсів полікультурної спрямованості у програмах підготовки вчителя історії. Наприклад: «Імміграція, релігія та етнічність в історії США» («Immigration, Religion and Ethnicity in U. S. History»); «Раса і рід» («Race and Gender»); «Історія глобалізації» («History of Globalization»); «Імміграція та різноманітність в американській історії» («Immigration and

Diversity in American History»); «Культура і суспільство» («Culture and Society»); «Права людини та історія» («Human Rights and History»); «Конфлікти, закон і правосуддя : крос-культурні підходи» («Conflicts, Law and Justice : Cross-Cultural Approaches»); «Історія американської освіти» («History of American Education»); «Конфлікти і діалог в суспільстві» («Conflicts and Dialogue in Society»); «Американська культура: суспільство, мораль і політика» («American Culture: Society, Morality and Politics»); «Історія природи людини» («History of Human Nature»); «Універсальна мова» («Universal Language»); «Глобалізація та її історичне значення» («Globalization and its Historical Significance») та інші. Всі ці курси свідчать про увагу до проблем етнічних меншин, культурного різноманіття, освіти, мовних питань, прав людини і т.п.

Полікультурна орієнтація програм передбачає:

1) полікультуралізм є найбільш ефективним, якщо його ідеї інтегровано пронизують усі навчальні курси і програми;

2) ідеї полікультуралізму повинні бути включені до змісту усіх предметів таким чином, щоб навчити майбутніх фахівців бачити ці ідеї в змісті своїх предметів;

3) практика має бути організована у такий спосіб, щоб майбутні фахівці отримали досвід роботи в полікультурному середовищі. Багато програм підкреслюють важливість досвіду занурення в полікультурне середовище для того, щоб протистояти підсвідомому расизму, що властиво студентам у монокультурному середовищі .

Методичне забезпечення програм полікультурної освіти успішно здійснюється на базі багатьох педагогічних коледжів, університетів, інститутів перепідготовки вчителів. Наприклад, Йельським університетом (штат Коннектикут) разом із загальноосвітніми школами був організований інститут підготовки вчителів (Yale — New Haven Teachers Institute), на базі якого проводяться семінари, курси для вчителів. Кожний учасник перепідготовки зобов'язаний розробити модуль (curriculum unit), який може бути використаний ним самим або ж його колегами в рамках навчального процесу. За підсумками року інститут видає збірники методичних розробок по різній тематиці, зокрема, з питань полікультурної освіти. Так, користується популярністю низка модулів,

розроблених в 2000-х роках під загальною назвою «Імміграція й життя Америки», в 2001 р. — «Раса й етнічність у сучасному мистецтві й літературі», «Природа й історія утисків, заснованих на етнічній і статевій приналежності».

У Південно-Східному університеті штату Аляска розроблені програми курсів для вчителів: «Полікультурна освіта», «Диверсифікованість в освіті» та ін. Програма курсів базується на концепції полікультурної освіти. Вона створена для надання теоретичної інформації і практичного досвіду для роботи педагогів саме у школах Аляски [20 - 22].

У Східному Мічиганському університеті (штат Мічиган) створена кафедра полікультурної освіти, що розробляє курси з полікультурної освіти для студентів освітнього коледжу, що є відділенням університету. За кілька років викладачами кафедри було запропоновано студентам більше 10 різних курсів, у числі яких «Освіта і бідність», «Расові подібності й відмінності», «Інтернаціоналізація в навчанні», «Міжкультурне взаєморозуміння» та ін.[23].

Більшість із перерахованих курсів засновані на інтегративній моделі (навчальний курс, у якому представлені відомості з різних галузей знань).

Полікультурна освіта, внаслідок своєї багатоплановості й міждисциплінарного характеру не може здійснюватися в межах однієї навчальної дисципліни. Воно інтегрується практично в усі предметні області й курси на всіх щаблях навчання. Прикладом міждисциплінарного підходу може служити один з підручників для підготовки педагогів («Книга для вивчення різноманіття»), поширений у Східному Мічиганському університеті, у зміст якого входять наступні теми: стать, етнос, раса, соціальний та економічний статус, релігія, люди з особливостями розвитку, мова, навколишнє середовище.

Серед найбільш поширених технологій навчання в процесі підготовки полікультурного вчителя можна виділити практикуми, педагогічне моделювання, мікрОВикладання, роботу у творчих майстернях, групові проекти, написання педагогічних есе-кейс-метод, створення web-сайтів та інші. Вони дають можливість формувати гуманістичні цінності, що є центральною ланкою професійної підготовки педагогічних кадрів у багатонаціональній Америці.

Важливою умовою виховання полікультурного фахівця є створення у закладах вищої освіти полікультурного середовища.

Слід підкреслити, що в США існує низка історично сформованих етнічних коледжів, де навчаються переважно представники етнічних меншин (афро-американці, латиноамериканці, індіанці та ін.) .

Проте в більшості закладів вищої освіти навчаються як студенти домінуючої (білої) більшості, так і представники етнічних меншин. Їх ефективна взаємодія можлива тільки у відповідному освітньому полікультурному середовищі.

Культурно-освітній простір вищого навчального закладу зазвичай передбачає наявність трьох компонентів : просторово-семантичний (архітектура навчального закладу, дизайн інтер'єру, символи та інша інформація); змістово-методичний (концепція навчання і виховання студентів, навчальні програми і плани; методи і форми організації освіти; органи студентського самоуправління; науково-дослідницька робота студентів); комунікативно-організаційний (національні особливості студентів і викладачів, їх цінності, установки, стиль спілкування тощо).

Очевидно, що в умовах багатокультурного світу й поліетнічного американського суспільства полікультурне середовище стає невід'ємною частиною освітнього простору. Воно містить у собі культурологічні, етноісторичні знання, розуміння важливості культурного плюралізму, уміння виділяти й вносити в зміст загальної освіти ідеї, що відображають культурне різноманіття світу, а також уміння організувати педагогічний процес як діалог носіїв різних культур у часі і просторі.

Полікультурне середовище сприяє процесу освоєння підростаючим поколінням етнічної, загальнонаціональної й світової культури з метою духовного збагачення, розвитку планетарної свідомості, формування готовності й уміння жити в багатокультурному полі етнічному суспільстві. Воно дає можливість глибше вивчити й усвідомити різноманіття народів, що населяють світ, орієнтувати студентів - майбутніх фахівців на цінності культури, діалогу, світорозуміння. Полікультурне середовище також

спрямоване на вивчення формальної й неформальної системи освіти й передачі національних цінностей, традицій, ритуалів, що виражають погляди й вірування різних народів. Полікультурна підготовка майбутніх фахівців у вищій школі США здійснюється з використанням найрізноманітніших технологій навчання (проблемного навчання, особистісно-орієнтована технологія, технологія групової навчальної діяльності, технологія навчання як дослідження, інтерактивні, інформаційні технології, технологія концентрованого навчання, технологія портфоліо та ін.), методів (ігрові методи, метод проєктів, кейс-метод, тренінги (атрибутивний, міжкультурний, культурний асимілятор) та ін.), форм (традиційна лекція, лекція вдвох, лекція прес-конференція, семінар-дискусія, семінар-повідомлення, семінар-розгорнута бесіда, екскурсії, тьюторіали та ін.). Підготовка майбутніх фахівців до міжкультурної взаємодії здійснюється не тільки в процесі аудиторних занять, але й під час практики, самостійної роботи, участі в наукових дослідженнях, різних позааудиторних професійно спрямованих виховних заходах.

Розглянемо більш детально особливості полікультурної підготовки вчителя в Південно-Східному університеті Аляски.

Основою підготовки майбутніх педагогів у Південно-Східному університеті Аляски до роботи в полікультурному просторі є великий за обсягом курс «Полікультурна освіта».

Цей курс створений для надання теоретичних знань, формування умінь і навичок, здобуття практичного досвіду, заснованого на полікультурній освіті, для успішної роботи педагогів у школах Аляски. Зміст курсу розкриває історію розвитку полікультурної освіти в США, її основні концепції, сутність полікультурної освіти, особливості формування полікультурної особистості та ін. Програма курсу включає вивчення конкретних ситуацій, перегляд відеопрограм з лекціями, спілкування студентів з викладачами по телефону, аудіо і відео конференції, обмін повідомленнями в Інтернеті, написання двох письмових робіт і спеціального творчого проєкту. У ході вивчення курсу застосовуються різні педагогічні технології і форми.

Однією з поширених форм навчання, що застосовуються в університеті штату Аляска, є аудіо конференція. Ця форма дуже важлива, тому що дозволяє зробити курс як дистанційним (заочним), так і звичайним (очним). Аудіо конференція – це заняття, яке проводиться в аудиторії університету згідно оголошеного на початку семестру розкладу. На занятті присутні обов'язково студенти, що живуть в університетському містечку. Та частина групи, яка проживає у віддалених районах штату, телефонує (номер і пароль доступу повідомляється кожному студентові) і бере участь у занятті в «прямому ефірі». Студенти слухають один одного і присутніх в аудиторії, відповідають на запитання, беруть участь у дискусіях. Це базова форма роботи при вивченні курсу «Полікультурна освіта». На таких заняттях також уточнюються терміни й форми виконання завдань, обговорюються проблеми, що виникли при роботі з курсу. Хід заняття і його підсумки дублюються на сторінці курсу на Інтернет-сайті.

Теми, над якими працюють студенти, не однозначні, багато питань залишаються дискусійними. При вивченні курсу «Полікультурна освіта» від студентів очікується відкриття для себе теоретичних, практичних і етичних дилем, з якими зустрічається вчитель, що працює в школах Аляски. Дискусії й персональне сприйняття – необхідні компоненти вивчення цього курсу.

У результаті вивчення курсу студенти повинні:

- професійно й педагогічно правильно аналізувати й обговорювати ключові перспективи, зміст і мету полікультурної освіти ;
  - розуміти проблеми й допомагати учням - представникам національних меншин долати труднощі, що заважають учням у навчанні;
  - грамотно користуватися методиками, які підходять для роботи із представниками народностей, що населяють Аляску, узагальнювати результати кращих із них;
  - підвищити власний рівень навичок письма й усного мовлення.
- (Розвиток комунікативних умінь і критичного мислення відбуваються в

результаті участі в індивідуальних і групових дискусіях, написання анотацій на прочитані матеріали, інших письмових робіт та аналізу конкретних педагогічних ситуацій);

- використовувати одержану інформацію, що досягається шляхом проведення досліджень і представлення їх результатів на заняттях. Студенти повинні будуть демонструвати здатність знайти, проаналізувати й узагальнити інформацію при створенні спеціального проекту, включаючи дослідження, узагальнення й застосування концепцій у педагогічній практиці.

У процесі вивчення курсу відбувається розвиток професійних полікультурних компетентностей і вмінь майбутніх учителів: ідентифікувати й обговорювати ключові перспективи й мету освіти; бути більш обізнаними з освітніми потребами учнів з різних культурних груп; розуміти причини, що заважають успішному навчанню учнів; усвідомлювати, що полікультурна освіта – це освіта для всіх учнів; визначати й вибирати методики, що підходять для забезпечення освіти учнів Аляски; демонструвати здатність до розвитку інноваційних методів, ефективних у роботі із представниками національних меншин.

Опис курсу, який пропонується студентам, містить важливу для них інформацію: необхідні умови для успішного закінчення курсу (відвідуваність, обсяг прочитаної літератури, виконання курсового проекту); критерії оцінювання; пояснення того, як буде побудований курс, як будуть організовані дискусії в Інтернеті й аудіо конференції, які вимоги до письмових робіт (терміни, форма); список рекомендованої літератури.

Особлива увага приділяється написанню курсового проекту, оцінка за який становить 25% від загальної оцінки за курс.

Основна мета проекту інтегрувати й застосувати теорії, концепції й методики з матеріалів для читання, відеоматеріалів і аудіо конференцій. Допускається, що деякі проекти можуть не мати кінцевого продукту. Наприклад, хтось планує спробу застосувати на практиці

«підтримуючу модель» школи, працюючи по ній у класі кілька тижнів. У такому випадку, збираються щоденні замітки. Документується, що зроблене, які саме спостереження здійснювались, яка реакція класу на інновації, які відбулися зміни. На основі цього робляться висновки про ефективність технологій і аналіз того, чому навчився студент.

При підготовці курсового проекту звертається увага на: складання бібліографії, розробку методичних рекомендацій щодо застосування елементів полікультурної освіти. Найважливіша умова проекту — бути корисним для студентів у їх професійній підготовці.

Надзвичайно важливим методом вивчення курсу «Полікультурна освіта» є метод вивчення конкретних педагогічних випадків («case-study»).

Метод *вивчення випадків* широко й успішно використовується в багатьох вищих навчальних закладах США при підготовці фахівців різного профілю. Ефективним є використання цього методу і в підготовці майбутніх педагогів, яким зазвичай доводиться працювати в складних умовах, вирішувати безліч проблем, в тому числі, пов'язаних з полікультурними викликами. Тому професійна підготовка педагогів повинна включати роботу над проблемними темами, готувати майбутнього фахівця до прийняття адекватних рішень у проблемних ситуаціях, враховувати всі можливі ризики.

Досліджувані в програмі курсу випадки – це реальні ситуації. Обрані вони не за складність ситуації, а за те, що представляють низку конкретних випадків з реальної практики вчителів у школах Аляски. Вивчення цих випадків дозволяє розвинути здатність розрізняти проблеми й вирішувати їх у складних ситуаціях; розглядати проблему з різних точок зору; критично аналізувати прийняті рішення й можливості для реальних дій.

Аналіз кожного окремого випадку передбачає блок завдань для студентів, який включає кілька етапів:

- читання й обмірковування конкретного випадку, викладеного у вигляді розповіді;
- відповіді на запитання за єдиним для всіх випадків планом;

- підготовки невеликого (1-3 сторінки) резюме з висновками;
- обговорення висновків на занятті з іншими студентами;
- внесення окремих правок до власних висновків після обговорення і врахування зауважень.

Наведемо приклад одного з конкретних випадків, які пропонуються для обговорення студентам:

Учитель, який не має досвіду роботи в полікультурному класному колективі й проживання в умовах віддаленості від великого міста, приїжджає на роботу в маленьке (700 людей) ескімоське селище за власним бажанням. Він багато читав про народи Аляски, прагне допомогти їм стати освіченими людьми. З ним приїжджає дружина й троє маленьких дітей.

Учитель досить швидко адаптується до нових незвичних умов, знаходить спільну мову з учнями, працює загалом успішно, долаючи численні труднощі. Він бачить, що потрібний цим людям, може багато чого корисного для них зробити, активно долучається до всіх культурних заходів громади. Він започаткував безкоштовні курси з ліквідації неграмотності для дорослих, проводить додаткові заняття з учнями, створює різні гуртки за інтересами для учнів та ін.). Результати роботи позитивні і вчитель відчуває задоволення від своєї діяльності.

Але його дружина не може працювати в селищі за спеціальністю, тому що робочих місць недостатньо (пріоритет, природно, віддається місцевому населенню). Вона змушена постійно перебувати вдома з дітьми. Жінка звикла до більш-менш комфортного життя у великому місті. Умови життя в ескімоському селищі їй не подобаються, так само, як і культура, звичаї, традиції ескімосів. Постійна зайнятість чоловіка, ізоляція, неможливість продуктивного спілкування приводить до того, що дружина не витримує умов проживання в селищі і повертається у місто разом з дітьми. Через певний час успішний у своїй професійній діяльності вчитель теж покидає селище, оскільки не бажає втрачати родину.

Питання, на які повинен відповісти студент і по яких пишеться висновок:

- Що привело до описуваних подій?
- чи Можна було зробити щось для успішного дозволу виниклого конфлікту?
- Якщо можна, то що?
- Хто повинен був це зробити й коли?
- Як розвивалися б події, якби все було зроблено, як Ви пропонуєте?

Ці ж питання обговорюються на занятті, причому варіанти відповідей виникають різні; часто виявляється, що й представники білої раси, учителі-студенти бачать ситуацію по-різному. Наприклад, в описуваному випадку багато просто обвинуватили дружину в тому, що вона не побажала розділити із чоловіком усі плюси й мінуси проживання в селищі й виїхала. Багато сказали, що сам учитель поведився абсолютно вірно, беручи участь у всіх заходах, тому що людям у селищі він був потрібний, тоді як родина, забезпечена матеріально, у ньому не так бідувала.

Слід відзначити, що в 1998 році були створені спеціальні культурно-освітні стандарти Аляски («Стандарти Аляски для шкіл з відповідною культурною підготовкою») [24] для того, щоб визначити шлях для оцінки й поліпшення полікультурної освіти й загальної культурної підготовленості вчителів і учнів. Ці «культурні стандарти» засновані на свідомості, що основа спадщини мови й культури місцевого населення в кожному окремо взятому регіоні є необхідним фундаментом для розвитку культурно підготовлених учителів, учнів і громадськості, які проживають в даному регіоні. Крім того, «культурні стандарти» – життєво необхідний елемент для оцінки якості, підготовки вчителів, учнів в контексті культури і полікультурної освіти.

У їх розробці взяли участь: Федерація народів Аляски, Центр крос-культурних досліджень, Рада Аляски з питань освіти, педагоги – представники всіх регіонів Аляски, різні інші державні і громадські організації.

Стандарти були розроблені для п'яти напрямків: для учнів, педагогів, освітніх програм, шкіл і громадськості регіону.

Вважається, що культурні стандарти можуть бути використані : як основа для перегляду шкільних або регіональних цілей, правил, практик відносно програм і педагогіки, які впроваджені в кожному суспільному регіоні або культурному регіоні; місцевими співтовариствами для перевірки домашньої/сімейної обстановки й створення системи підтримки батьків у вихованні дітей; для заохочення рідної мови і культури в освітньому процесі і залучення старійшин як важливого освітнього ресурсу; для допомоги вчителям у визначенні ефективної практики викладання, яка може бути адаптована до місцевого культурного контексту; як засіб для підготовки й орієнтації вчителів відносно способів, які могли б їм допомогти забезпечити відповідний культурний рівень поведінки учнів; як критерій оцінки освітніх програм, спрямованих на розвиток культурних потреб учнів; як засіб формування правил на рівні штату й регулювання й розподілу ресурсів для підтримки рівних освітніх можливостей для всіх дітей Аляски.

Культурні стандарти для педагогів

А.

Педагоги у своїй діяльності поєднують пізнавальні процеси, пов'язані з культурою регіону, і способи викладання навчального матеріалу:

1. усвідомлюють цінність системи традиційних знань;
2. використовують Старійшин як експертів у багатьох аспектах роботи;
3. надають учням можливість для навчання в умовах, коли знання місцевої культури є доречним;
4. надають учнем можливість навчання через спостереження й практичне застосування знання культури й пов'язаних із цим умінь;
5. зв'язують із культурними й інтелектуальними цінностями права і обов'язки, які ставляться до всіх аспектів діяльності учнів; місцевих,
6. постійно залучені в будь-які пізнавальні процеси, пов'язані з вивченням місцевої культури регіону.

В.

Педагоги використовують можливості місцевого середовища й суспільні ресурси у навчально-виховному процесі;

1. заохочують учнів до виконання спеціальних проєктів і експериментальної роботи, пов'язаних з навколишнім середовищем, їхньою культурою;
2. використовують традиційні види практичної діяльності для застосування як культурних, так і академічних знань і формування вмінь;
3. надають можливість участі в інтегрованих навчальних завданнях, організованих на основі дослідження проблем місцевого значення, дотичних до предметів, які вивчаються;
4. добре знають місцеву історію, культуру, традиції, які можуть стосуватися їх педагогічної діяльності, включають відповідну інформацію у теми, які вивчаються;
5. намагаються зробити процес викладання конструктивним процесом, тісно пов'язаним з місцевою культурою.

С.

Педагоги беруть участь у житті співтовариства, відповідними діями підтримуючи його:

1. проявляють себе активними членами співтовариства, вносять вагомий вклад у культурний розвиток і добробут цього співтовариства;
2. реалізують свої професійні обов'язки в контексті місцевих культурних традицій і очікувань;
3. підтримують дружні робочі відносини з членами місцевого суспільства, використовуючи свій культурний і професійний досвід.

Д.

Педагоги працюють у тісному контакті з батьками, забезпечуючи високий рівень продуктивних педагогічних контактів між родиною і школою:

1. пропонують всім членам місцевому співтовариства й батькам участь в освіті дітей;

2. залучають Старійшин, батьків і місцевих лідерів в усі види і напрямки планування літніх заходів;
3. намагаються постійно вивчати аспекти культури, засвоювати знання, які учні приносять із їхніх родин і співтовариства;
4. намагаються вивчати місцеві діалекти мова і використовувати їх у педагогічній діяльності.

Е.

Педагоги розпізнають освітній потенціал кожного учня й сприяють більш повному його вираженню:

1. усвідомлюють у різниці культур позитивний фактор, який дозволяє побудувати відповідним чином освітню діяльність;
2. надають можливості для навчання, які допомагають учням пізнати різноманітність культур, елементи яких вони привносять. і використовувати ці знання як основу взаєморозуміння між представниками різних культур;
3. підсилюють почуття культурної ідентифікації кожного учня й допомагають усвідомити його місце у світі;
4. знайомлять учнів із світом за межами їх домашнього співтовариства так, щоб, відкриваючи для них обрії широкого світу, зберегти їхню культурну ідентифікацію й значимість;
5. усвідомлюють необхідність для всіх людей розуміти важливість знання інших культур і поважати кожен з них.

ВИСНОВКИ

Проблема міграції стає сьогодні все більше актуальною у світі. Мігранти визнаються як одна з найбільш проблемних категорій населення. Особливо багато проблем спостерігається у дітей-мігрантів. Для успішної адаптації цих дітей необхідно проводити спеціальну соціально-педагогічну роботу, яка, відповідно, передбачає наявність фахівців, здатних забезпечити реалізацію завдань адаптації дітей-мігрантів до нового соціокультурного середовища.

Значний досвід підготовки фахівців до проведення соціально-педагогічної роботи з дітьми-мігрантами є в США, які традиційно вважаються країною мігрантів. В першу чергу, до роботи з дітьми-мігрантами готують педагогів. Вивчення досвіду США засвідчує, що ця робота проводиться в контексті полікультурної освіти у всіх вищих навчальних закладах США.

Незважаючи на децентралізовану систему освіти США і наявність у кожному штаті відмінностей у підготовці педагогічних кадрів, програми підготовки всіх штатів, всіх вищих навчальних закладів спрямовані на підготовку полікультурного вчителя.

Полікультурна освіта визнається частиною цілісної освіти і визначається як джерело прогресу вищої школи. Полікультурна освіта передбачає виховання майбутнього фахівця в дусі поваги до цінностей власної культури, а також визнання і толерантного ставлення до культури інших народів.

В США існують різні програми полікультурної підготовки вчителів: загальноосвітні програми з полікультурним нахилом; програми спеціальної підготовки до роботи в полікультурному класі; білінгвальні програми.

Полікультурна підготовка майбутнього вчителя здійснюється в процесі вивчення спеціальних курсів, проходження педагогічної практики, дослідницької роботи тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Barnes Gregory A. The American University. Philadelphia, 2004. 324 p.
2. Cubberley E.R. Public Education in the United States. Boston, 1999. 239p.
3. Murick R. Developmental guidance and counselling. Practical approach. Minneapolis. MN: Educational National Corp. 2003. 187 p.
4. Education for Democracy: Contexts, Curricula, Assessments / Ed. by W. C. Parker. The Ohio State Univ.: Inf. Age Publ. Inc., 2002. 242 p
5. The Purposes of Education in American Democracy. Washington D.C, 2003. -120 p.
6. Cruickshank D. Preparing [America's](#) Teachers. Phi Delta Kappan Education Foundation. Washington D.C. 2006. 133 p.
7. Florio-Ruane, S. Teacher education and the cultural imagination. Florio-Ruane. Mahwah, NJ: Erlbaum, 2001. 412 p.
8. Lauer, P. A secondary analysis of a review of teacher preparation research. Denver: Education Commission of the States, 2001. 214 p.
9. Sook Lee, Reigeluth C. Empowering Teachers for New Roles in a New Education System. *Education Technology*. 2004. Vol. 34(1). P. 61-72.
10. Department of Education and Science. The Education (School Teacher Appraisal) Regulations. Washington, D.C, 1991. 345 p.
11. Department of Education and Science. The School Teacher Appraisal Circular. Washington, D.C, 1991. 356 p,
12. Allen D., Bush R., Ryan K., Cooper J. Teaching Skills for Elementary and Secondary Teachers. New York: General Learning, 1999. 345 p.
13. Murphy EJ. The "Last Mile" in standards-based reform: conducting a match study linking teacher-certification test to student standards. Phi Delta Kappan. 14. New York, 2006. vol. 87, № 9. p. 700-704.
- Long D., Riegle R. Teacher Education. The key to Effective School Reform. Westport. Connecticut; London; Bergin and Garvey, 2002. 324 p.

15. Fleming, J. Standardized test scores and the Black college environment: The African American experience. Albany: State University of New York Press, 1990. P. 143-154.
16. Козубовська І.В., Сідун Л.М. Зарубіжний досвід підготовки фахівців до професійної діяльності в умовах полікультурного суспільства. *The Scientific Heritage*, 2020. № 4. Vol. 3. P. 42 – 45.
17. Hu-DeHart E. The Diversity Project: Institutionalizing multiculturalism or managing difference? *Academy*. 2000. Vol. 86(5). P. 39 - 45.
18. Arends, R., Clemson, S., & Henkelman, J. Tapping nontraditional sources of minorities in teaching talent. San Francisco: Jossey-Bass, 1992. P.160-180.
19. Bennet, C.I., Cole, D., & Thompson, J.N. Preparing teachers of color at a predominantly White university: A case study of Project TEAM. *Teaching and Teacher Education*. 2000. 16. P.445-464.
20. Appalachia Ed. Lib. American Indian/ Alaska Native Learning Styles: Research and Practice. Alaska Native Knowledge Network. [http://www. ankn.uaf.edu](http://www.ankn.uaf.edu)
21. Guidelines for Preparing Culturally Responsive Teachers for Alaska's School. Assembly of Alaska Native Educators. Alaska Native Knowledge Network. [http://www. ankn.uaf.edu](http://www.ankn.uaf.edu)
22. Bordeaux, Roger Assessment for American Indian and Alaska Native Learners. Alaska Native Knowledge Network. [http://www. ankn.uaf.edu](http://www.ankn.uaf.edu)
23. Eastern Michigan University. Ypsilanti, Michigan. 2008. 324 p.
24. Alaska Standards for Culturally Responsive schools. Assembly of Alaska Native Educators. Alaska Native Knowledge Network. [http://www. ankn.uaf.edu](http://www.ankn.uaf.edu)

Навчально-методичне видання

І.В.Козубовська, З.І.Мигалина. Підготовка вчителя до роботи з дітьми-мігрантами в США в контексті полікультурної освіти (методичні рекомендації)

В авторській редакції

Підписано до друку 28 .04.2022. Формат 60x84/16.
Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк. 2
Наклад 100 прим. Віддруковано на різнографі.

---

*Видавництво УжНУ «Говерла»
88000, м. Ужгород, вул. Капітульна, 18.
Свідоцтво про внесення до державного реєстру видавців
виготівників, і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія Зт №32 від 31 травня 2006 року*